

Drottninggatan- Västra Ågatan

Drottninggatan- Västra Ågatan

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1941:2293

Fjärdingen 1:7, 1:3

Uppsala kommun

Uppland

Malin Lucas

Upplandsmuseets rapporter 2023:05

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Malin Lucas

BEARBETNING AV PLANER: Malin Lucas

OMSLAGSBILD: Schaktning pågår i korsningen Drottninggatan-Västra Ågatan. Foto mot nordväst, Malin Lucas, Upplandsmuseet

GRANSKNING: Anna Ölund

UPPHOVSRETT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas

DIGITALT TRYCK: Kph, Uppsala

© UPPLANDSMUSEET, 2023

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

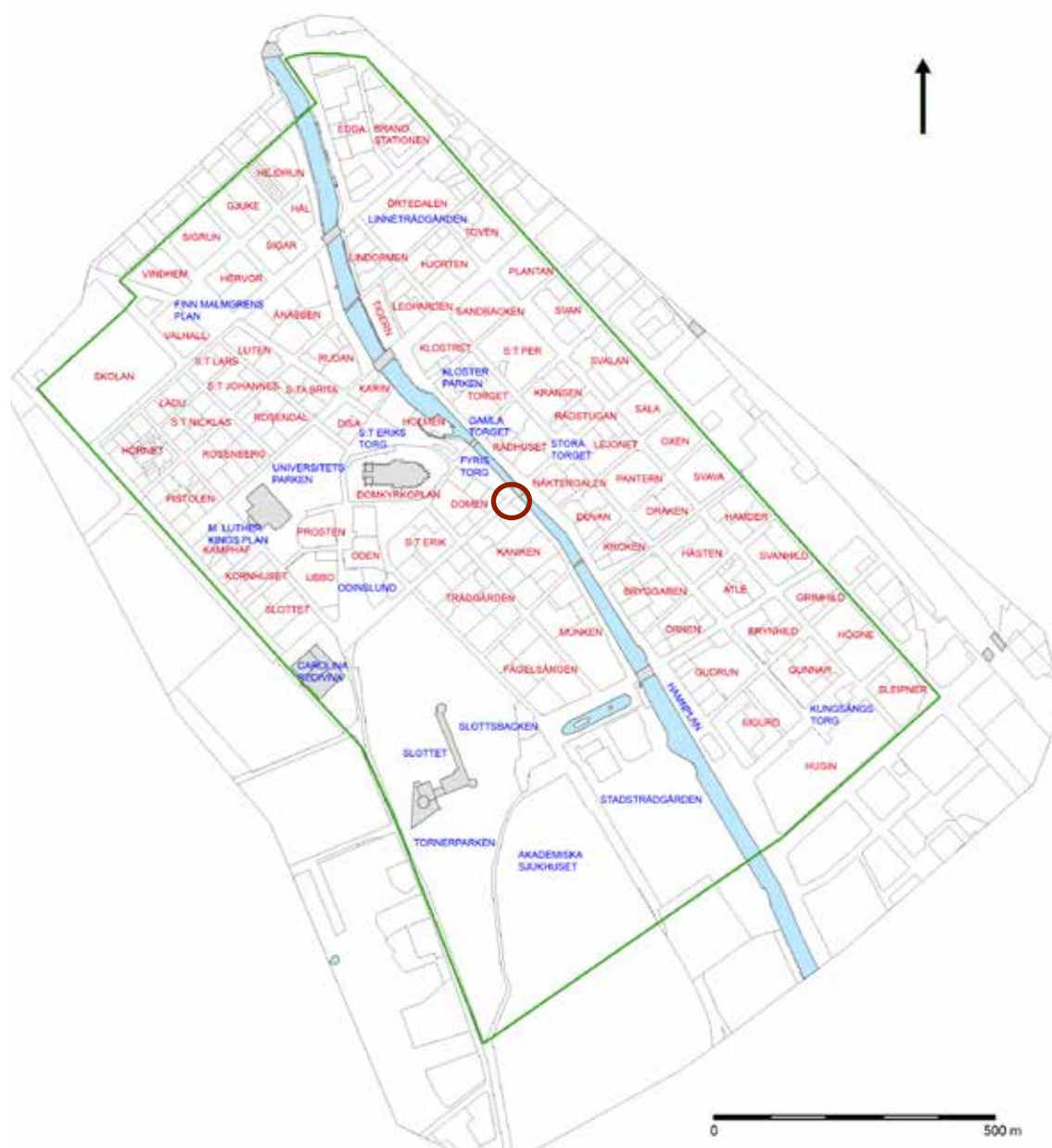
Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Tidigare undersökningar	8
Historik	8
Undersökningresultat	9
Schaktgrävning	9
Fyndmaterial	11
Tolkning	12
Administrativa uppgifter	13
Referenser	13
Bilaga	14
Bilaga 1 - Fyndlista	14

Sammanfattning

Upplandsmuseets avdelning Arkeologi utförde en schaktningsövervakning i korsningen Drottninggatan-Västra Ågatan i Uppsala i samband med ledningsbyte. Större delen av schaktet var stort av olika ledningar och rör, men en mindre yta med kulturlager fanns bevarat. Detta tolkades som ett

raseringslager från 1600–1700-talet. Troligen har lagret tillkommit antingen i samband med bygandet av Nybron eller efter stadsbranden 1702.

Ett mindre antal fynd, främst keramik av yngre rödgoods och stengods kunde tillvaratas.

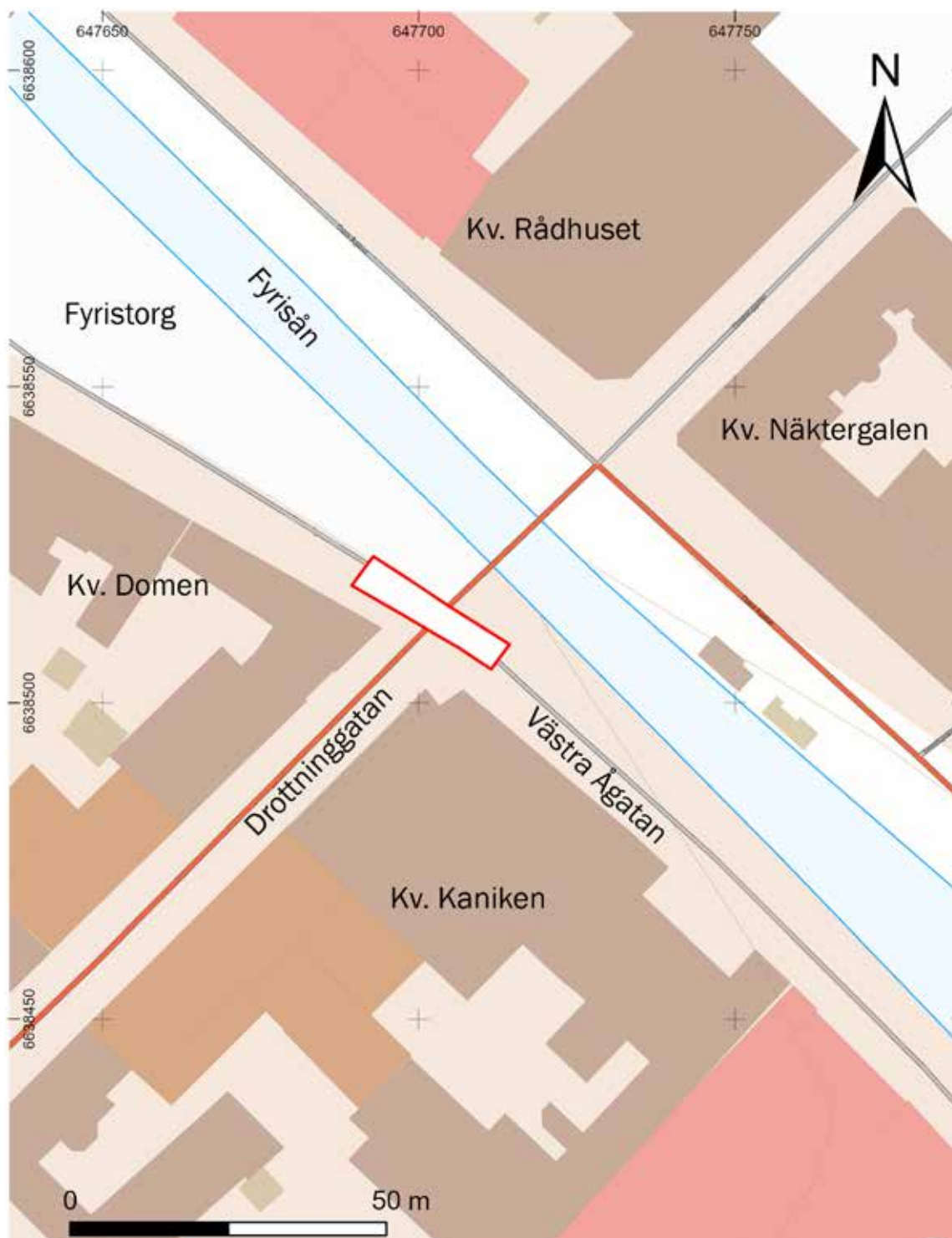

Figur 1. Kvarterskarta över centrala Uppsala med det aktuella området markerat med en röd ring. Grön linje markerar utbredningen för L1941:2293, Uppsala stadslager.

Inledning

Med anledning av att Uppsala Vatten och Avfall AB avsåg lägga en ny vattenledning i korsningen Västra Ågatan-Drottninggatan i centrala Uppsala, genomförde Upplandsmuseet, avdelning Arkeologi en schaktningsövervakning av det aktuella om-

rådet. Det ligger inom L1941:2293, stadslager för Uppsala stad. Arbetet gjordes i februari 2023 efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län (431-7452-2022, 2022-12-18). Projektledare var Malin Lucas som också sammanställt denna rapport.

Figur 2. Utsnitt ur Topografiska kartan med det övervakade schaktet markerat i rött. Skala 1:1 000.

Bakgrund

Det aktuella området ligger i centrala Uppsala, in- till Fyrisån. Berörda gator var Drottninggatan och Västra Ågatan och schaktet gränsade till kvarteren Domen och Kaniken.

Tidigare undersökningar

Flera undersökningar har tidigare gjorts i angränsande område. Schaktningsövervakningar vid grävningar på Fyristorg har gjorts vid flera tillfällen, 1925, 1954, 1982 och 1995. Vid undersökningarna 1925 och 1954 påträffades omfattande rester av Hospitalet i form av murar, huvudsakligen från kapellet. Vid undersökningarna 1982 påträffades rester av tre olika byggnader och 1995 dokumenterades lämningarna av två välvda rum (Carlsson 2010:249).

I kvarteret Domen gjordes en tämligen omfattande undersökning 1981. De äldsta identifierade lämningarna var från 1100-talet och bestod bland annat av byggnadsrester och rännor som markerade tomtavgränsningar. Lämningar fanns från olika bebyggelsefaser och i olika byggnadsstilar fram till de yngsta undersökta lämningarna från 1500-talet (Carlsson 2010:249).

Historik

Större delen av Fyristorg upptogs från 1300-talet och fram till den stora stadsbranden 1702 av Helgeandshusets (Hospitalets) tomt. På tomten fanns vid olika skeden ett flertal byggnader, bland annat ett kapell, som också stod kvar efter stadsbranden ända in på 1800-talet. Troligen eldhärjades kapellet återigen vid stadsbranden 1809, men revs inte slutgiltigt förrän på 1820-talet.

I södra änden av kvarteret Domen, närmast Fyrisån låg i början av 1700-talet enligt Hoffstedts karta en gård (Domen 7, se figur 3) beskriven som *"Sven Skomakares gård på egen grund som för regleringen skull kommer att bortgå"* Gården försvann emellertid inte direkt efter regleringen, men eldhärjades i samband med 1702 års brand. De hus som fanns kvar köptes 1713 av en hattmakare vid namn Simon Novelius, som rustade gården och hade sin verksamhet där, med bland annat en butik mot Drottninggatan, framtill sin död 1733. Hattmakeriet fortsatte i annan ägo innan byggnaderna småningom revs då Fyristorg skulle utvidgas (Carlsson 2010:230ff), På Bussers karta från 1773 finns inte längre gården kvar.

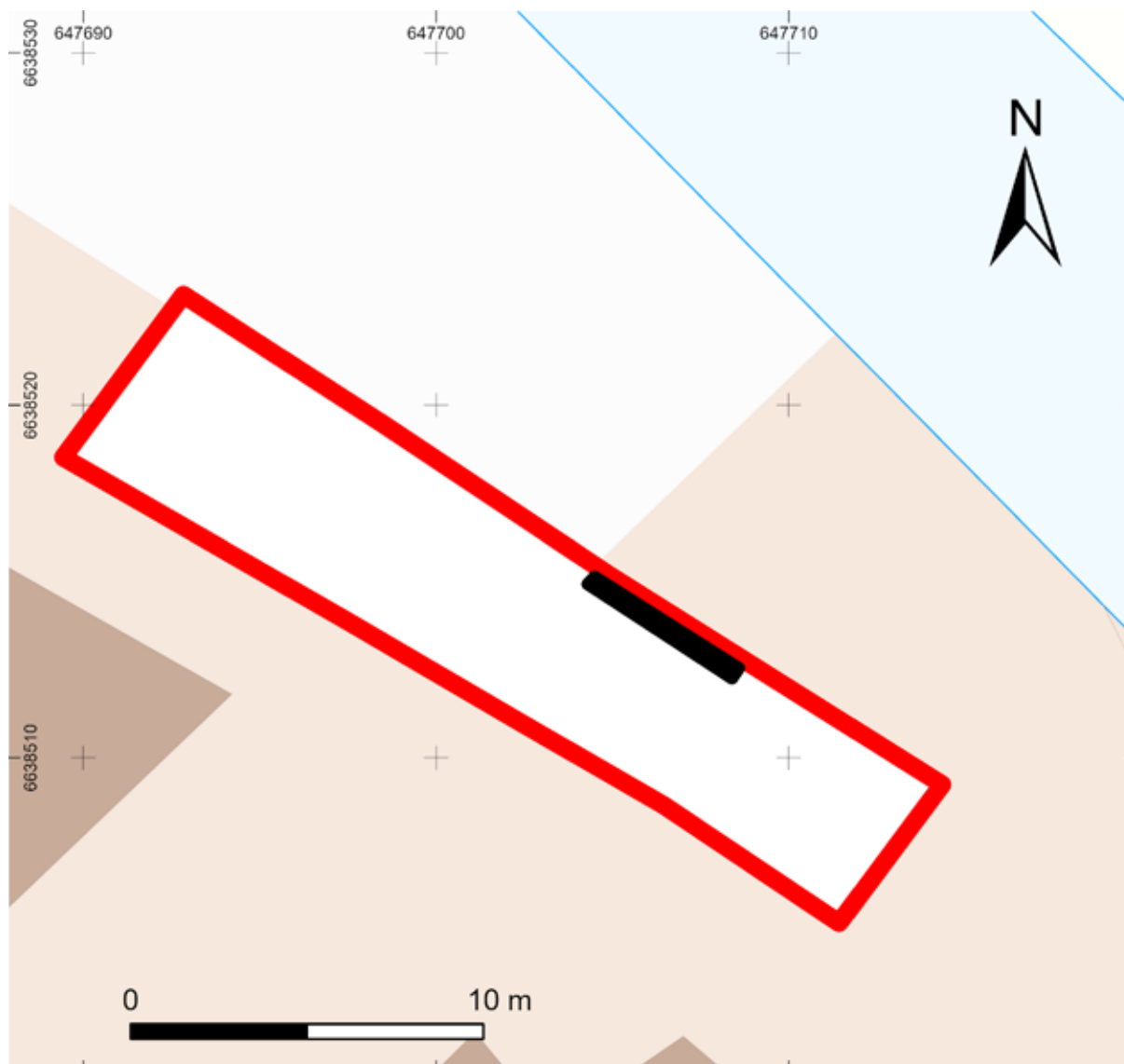
Figur 3. Utdrag ur Geometrisk avmätning av Uppsala stad, utförs av Lars Hoffstedt 1702, med kvarteret Domen 7 grönmarkerad i kartans övre högra hörn. Den röda fyrkanten markerar läget för hospitalets kapell. LMVB70-1:12.

Undersökningsresultat

Schaktgrävning

Det övervakade schaktet, som grävdes i två etapper var cirka 25 meter långt och 4,5 meter brett i dagen och cirka 2,5 meter brett i botten. Grävningen gjordes huvudsakligen med grävmaskin men

handredskap användes också. Inmätning har gjorts mot stående byggnader och sedan digitaliserats i ArcGis Pro.

Figur 4. Schaktet med ytan för bevarade lager markerat i svart. Skala 1:200.

Större delen av schaktet var stört av senare tiders ledningsdragningar. Under asfalten, som var cirka 0,1–0,15 meter tjock fanns ett tjockt lager av recent grusfyll. Fyllnadslagret var mellan 0,6 och 2,3 meter tjockt. Det var som tjockast där det fanns befintliga ledningar.

Vid ett kortare parti fanns ett kulturlager (se figur 4). Området med bevarade lager (lager 1) var sammanlagt cirka sex meter långt och 0,4 meter brett. Lagret låg direkt under det cirka 0,6 meter tjocka grusfyllet och varierade i tjocklek mellan 1 och 1,45 meter. Lagret låg i den norra delen av schaktet, närmast Fyrisån och bestod av mellanbrun torr, humös sand. I lagret fanns tegel, i form av stortegel (26×12×8 cm) och enkupigt taktegel, tillsammans

med större kantiga stenar (se figur 5), relativt stora mängder tegelkross och bruk, en del djurben, keramik och kritpipsskaft (se Bilaga 1 - Fyndlista).

Under lager 1 fanns ett cirka 0,06 meter tjockt lager (lager 2) ren grå lera, varunder toppen av ytterligare ett lager (lager 3) kunde anas. Detta lager bestod av brun sand med tegel, bruk och lite kol. Lagret låg i schaktbotten, varför ytterligare iakttagelser inte kunde göras.

I den del av schaktet där lager iaktogs kvarligger lager från cirka två meters djup, ungefär 4,5 meter över havet. I den delen av schaktet där vattenledningen ligger finns troligen lager kvar från cirka 2,50 m djup, ungefär 4 meter över havet.

Figur 5. Större stenar och tegelkross i lager 1. Foto mot nordväst, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 6. Sektion av bevarade lager i den norra schaktkanten. Foto mot norr, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Fyndmaterial

Fyndmaterialet var begränsat och bestod av två fragment av enkupigt taktegel (F2 och F9), en bit av en glaserad golvplatta (F3), tre kritpipsskaft (F1) och fem bitar keramik (F4–8). Samtliga keramikskärvor kom från raseringslagret lager 1. En fullständig fyndlista återfinns som bilaga.

Tre av de fem keramikbitarna (F5, F6 och F8) bestod av yngre rödgods, en var i fajans (F7) och en var tillverkad i stengods (F4). Den senare var tysk import från Westerwald. Den sammantagna keramikmaterialet antyder en datering till 1600-tal till 1700-tal.

Tolkning

Eftersom större delen av det övervakade schaktet var stört av senare tiders ledningsgrävningar, var de få resterna av kulturlager som kvarlåg inte helt lätta att tolka. Troligen rör det sig om raseringslager från 1600–1700-tal med material från raserade byggnader. Raseringslagret, lager 1, var ovanligt tjockt och det är möjligt att det används för att förstärka åkanten mot Fyrisån.

Under både 1600- och 1700-talet har mycket arbete lagts ned på att förändra årummet, både med förstärkningar av åkanten med stenmurar eller

bålverk och byggandet av nya broar över ån. De under 1600- och 1700-talet uppförda huskartorna över Uppsala visar att det mellan Dombron och Nybron har funnits en stenmur. I samband med uppförandet av Nybron har borgarna i staden anbefallts att leverera både sten och pålar samt fyllnadsmassor till arbeten i gatan brons ändar (Kjellberg 2006:59ff).

Det är möjligt att de iakttagna fyllnadsmassorna ska ses i ljuset av dessa arbeten, men med den något vida dateringen är det också möjligt att raseringen härrör från tiden för den stora stadsbranden 1702.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202201689

Plats: Fjärdingen 1:17

Forulämningsnummer: L1941:2293

Forulämningsstyp: Stadslager

Typ av undersökning: Schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Ledningsbyte

Uppdragsgivare: Uppsala Vatten och Avfall AB

Fältarbetsperiod: 20220208–20220217

Upplandsmuseets projektledare: Malin Lucas

Upplandsmuseets diarienummer: 603-2022

Upplandsmuseets projektnummer: 8899

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-7452-2022, 2022-12-18

Koordinatsystem: Sweref 99TM

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Fynd: Nio fynd tillvaratogs, varav två gallrats. Fynden förvaras i Upplandsmuseets magasin i väntan på fyndfördelning

Referenser

Carlsson, Ronnie. 2010. Nuvarande domkyrkans omgivning. I Uppsala domkyrka: II. Domkyrkan i Gamla Uppsala. Nuvarande domkyrkans omgivningar, av Ronnie Carlsson, Hans Göthberg, Göran Dahlbäck, Christian Lovén och Herman Bengtsson. Sveriges kyrkor 228. Uppsala.

Kjellberg, Joakim. 2006 Fyrisån och Uppsalas årum –en historisk överblick. Uppland. Uppsala.

Bilaga

Bilaga 1 - Fyndlista

Fnr	Kontext	Material	Sakord	Under- typ	Del	Antal	Längd (mm)	Bredd (mm)	Tjocklek (mm)	Vikt (g)	Beskrivning	Anmärkning
1	L. 1, schakt 1	Keramik	Kriptipa		Skaft	3	78	9		14	Mättet avser den långsta	Gallras
2	L. 1, schakt 1	Tegel	Tegel- sten	Taktegel		1	93	93		232	Fragment av enkupigt taktegel	
3	L. 1, schakt 1	Tegel	Tegel- sten	Golvplatta		1	55	53		116	Grönglaserad	
4	L. 1, schakt 1	Keramik	Kärl	Stengods	Buk	1	29	12	3	2	Westerwald	
5	L. 1, schakt 1	Keramik	Kärl	YRG	Mynning	1	55	31	14	27	Stort kärl, brunglaserat	
6	L. 1, schakt 1	Keramik	Kärl	YRG	Mynning	1	38	25	11	14	Grönglaserad	
7	L. 1, schakt 1	Keramik	Kärl	Fajans	Buk	1	23	19	5	2	Spjälkad, vitglaserad	
8	L. 1, schakt 2	Keramik	Kärl	YRG	Buk	1	31	31	5	7	Brunglaserad på båda sidor. Rest av handtag/hank	
9	L. 1, schakt 2	Tegel	Tegel- sten	Taktegel		1	250	139	23	1504	Enkupigt	Gallras